

רבי חזקיה ב"ר דוד די סילוה

רבי חזקיה מליוורנו שבאיטליה – לירושלם

נראה שרבי חזקיה די סילוה נולד בליוורנו שבאיטליה בשנת התט"ז [1656] לערך⁴⁹. מקום הולדתו, ליוורנו, צוין על ידי רבנו חיים בן עטר⁵⁰. שם למד אצל הרב מוהר"ש קוסטא ואחר כך אצל רבי יהודה שאראף⁵¹, שליח כוללות ירושלים שהגיע לליוורנו אחר שנפל בשבי של שודדי ים.

הרב חיד"א כותב, כי "בא הרב הגדול מהר"ר יהודה שאראף ז"ל בשליחות ובחזרתו נתעכב זמן בליוורנו ולמד עמו הרב מוה"ר חזקיה הנזכר"⁵². והוא גם מציין⁵³ שבהיותו בן עשרים [בשנת התל"ו – 1676], עלה חזקיה הצעיר לירושלם והתיישב בה. נראה שנכנס ללמוד בישיבת "בית יעקב ויגה", שהייתה אז בראשותו של הרב משה גאלנטי, שהיה גם רב הקהילה. הרב חיד"א מספר⁵⁴ ששמע מפי תלמידיו של רבי חזקיה, רבי יצחק הכהן בעל "בתי כהונה", שכבר ביום ראשון שבו נכנס רבי חזקיה ללמוד בישיבת "בית יעקב", עשה רושם גדול בבקיותו ובפלפולו עם גדולי הדור שלמדו שם.

על תולדות חייו וראשית לימודו מספר בעל "פרי חדש" בהקדמתו לחיבור זה⁵⁵:

"כה אמר חזקיה, זעירא דחברייא, כל ימי בין החכמים גדלתי ועל ברכיהם יולדתי, ומבית המדרש שעה אחת את עצמי לא מנעתי,

ולקול מורי שמעתי, ולמלמדי אני הטתי, ובאזנים קשובות] הקשתי, וממחיצתם לא נטיתי, ודבריהם ערבו לחכי וכצוף ומן טעמתי, ודבריהם בצמא שתיתי, ובד' אמות של הלכה מעודי עד היום הזה נתעסקתי, ולפני רבותי ע"ג [=על גבי] קרקע דנתי, אך על ברירתם לא סמכתי אלא על בחירתי, כי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, ולמראה עיני שפטתי, ולהלכה ערוכה וברורה לא נשאתי, ונהירנא כד הוינא טליא כבן כ"ב⁵⁶ שנים בו בפרק אשה נשאתי ואז משנתי כ"ב ונקי שנית". על פי דברי אלה נראה שלאחר נישואיו חל פרק חדש בלימודיו, ונראה שרוח טהרה נזקרה בו, כדבריו שם:

"ונתעורר בי רוח טהרה ובו נתלבשתי, ומסוה העורון מעל פני הסירות, ואז בין רע לטוב הבחנתי... הילדות והשחרות הכל הבל אשר ערבתי... ותוהא על הימים הראשונים הייתי, ועל הזמן אשר חלף אשר אין חליפות למו שאבדתי, כף אל כף הכיתי... ועל הזמן בוגד שהיה בעוכרי דאגה דאגתי... אז קמתי ונתעודדתי, ועל משמרת עמדתי ונתיצבתי, לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי, עד כי כתונת העצלות מעלי פשטתי ונתגברתי, ובגבורת אריה דבי עילאי נתגברתי... ואז קרבני לעבודתו ונתקרבתי וכשמחת בקציר שמחתי..."

כתוצאה מן ההתעוררות שאחזה בו, החל לכתוב את ביאורו על ארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" – "ולכבודו ביאור רחב ומספיק על כל הד' חלקים של השלחן ערוך לחבר תאבתי..."⁵⁷. על אף היותו צעיר

49. ראה רש"י הבלין, "לתולדות ישיבות ירושלים בשלהי המאה הי"ז וראשית המאה הי"ח", בתוך: "שלם" ב', ירושלים תשל"ו, עמוד 134, וראה שם הערה 72, וראה גם מאיר בניהו, "דור אחד בארץ", ירושלים תשמ"ח, עמודים שעג–שעד. ולא כפי שכתב מ"ד גאון, "יהודי המזרח בארץ-ישראל", ח"ב, ירושלים תרצ"ח, עמוד 481, המציין שהרב נולד בשנת התי"ט [1659], על-פי א"ל פרומקין וא' ריבלין, "תולדות חכמי ירושלים", ח"ב, ירושלים תרפ"ח–תר"ץ, עמוד 92; א' יערי, "שלוחי ארץ ישראל", ירושלים תשל"ו עמוד 295 ועוד. אלה הסוברים שהרב נולד בשנת התי"ט [1659], מסתמכים על דברי בנו, רבי דוד, בהקדמתו של זה לספר "פרי חדש", אורח חיים, אמשטרדם תצ"ו, הכותב על אביו: "בקוצר ימים יגע בתורה... ולשער הארבעים לא הגיע". עד עתה סברו כותבי תולדותיו שנפטר בשנת התנ"ח [1698]. אולם על פי הוכחותיהם של רש"י הבלין ומאיר בניהו נראה שנולד בין התט"ז [1655] להתי"ז [1657], ונלב"ע בסוף שנת התנ"ה [1695] או בראשית שנת התנ"ז [1696].

50. ראה רש"י הבלין [ראה הערה 1], עמוד 142, הערה 9; רבי חיים בן עטר, "פרי תאר", חלק יורה דעה, סימן יט ס"ק י', הכותב על הרב חזקיה: "...הוא בערי אדום נולד, ובה גדל היא העיר הזאת, אשר בה נמצאתי בה היו' עיר ליוורנו...", וראה גם דברי הוד"א, "שם הגדולים", ירושלים תשל"ט, עמוד 56.

51. ראה עליו מאיר בניהו [ראה הערה 1], עמודים שע–שעד.
52. הרב חיד"א, "שם הגדולים", שם.
53. שם, שם. אם נאמר שנולד בשנת התט"ז [1656], הרי עלה לירושלם בשנת התל"ו [1676]. הרב חיד"א כותב "שם הגדולים", בערך הרב חזקיה די סילוה, כי "גם החסיד רבי שלמה אלגאזי הוקן שהיה אז בירושלים לעת זקנותו היה לו נחת רב בפלפולו והיה מביאו לפלפל עמו". מ"ד גאון [ראה הערה 1] מציין שרבי שלמה אלגאזי נפטר בירושלם בשנת התל"ז [1677], דהיינו סמוך להגיעתו של רבי חזקיה לעיר, ואם הגיע לירושלם והוא כבן עשרים, כפי שמציין רבי חזקיה בהקדמתו ל"פרי חדש", הרי נולד לפני התי"ז [1657]. משמע שהשערות של רש"י הבלין ומאיר בניהו נכונה, ולא כפי שכתבו שאר כותבי תולדותיו.
54. שם, שם.
55. אמשטרדם התנ"ב.
56. נשא לאשה את בתו של רבי רפאל מרדכי מלכי. ראה מכתב ארבעת החכמים מירושלם משנת תנ"ח, "מודעא רבא", לונדון תע"ד, דף ב' ע"ד; רש"י הבלין [ראה הערה 1], עמוד 142.
57. ראה "פרי חדש" בהקדמתו [ראה הערה 1]. והשוה רש"י הבלין [ראה הערה 1], עמוד 143 והערה 96.

לימים לא נרתע רבי חזקיה מלהתמודד עם גדולים ממנו כאשר הבין וידע שהדין עמו.

הרב חיים אבולעפיה

רבי חיים אבולעפיה דן במנהג לשאת בליל שמיני עצרת נרות דלוקים לפני ספר התורה, והרי ישנו מקום לחשוש, שמא בטלטול הנר יבוא לידי איסור מכבה. וכך הוא כותב:

זכורני בירוש' ת"ו בהיותו עדין בחור בעל פ"ח [פרי חדש] ערער בב"ה [=בבית המדרש] על שהיו מוליכין נר קטן לפני ס"ת [=ספר תורה] בי"ט [=ביום טוב]... וחכם א' [חד] התריז כנגדו וא"ל [=ואמר לו] שבחור א' [חד] יורה דין ברבים? ונתקוטטו זע"ז [=זה עם זה]. והרב מהרמ"ג [=מורנו הרב משה גלאנטי] היה בב"ה ולא דבר דבר. אח"ז [=אחרי זה] הלכנו לבית המדרש אני והוא יחד, ועיין בדין והסכים לאסור. וקרא לכל החכמים והוכיח למערער באיזו טענה וכך אמר לו: "מי שלא ידע לחלק מה בין פסיק רישיה דמודה רש"י [צ"ל: ר"ש] למלאכה שאינה צריכה לגופה דחולק ר"ש מערער על רבי חזקיה?"⁵⁸

הרב חיים אבולעפיה

נראה שהורה בירושלם איסור והיתר⁵⁹, וייתכן שגם שימש רב לתלמידים בתלמוד תורה במדרש הקטן יותר שהיה באותה העת בירושלם, סמוך לבית מדרש "בית יעקב ויגה", עד יציאתו בשליחות כוללות ירושלם לערי פראנקיה, היא גרמניה הדרומית.

שליח כוללות ירושלם

בשנת התמ"ט [1689] נשלח על ידי מורו ורבו רבי משה גלאנטי בשליחות ירושלם לאירופה המערבית, שם שהה עד שנת התנ"ב [1692], עת שב לירושלם. בהזדמנות זו הדפיס את ספרו "פרי חדש" על חלק "יורה דעה" של השולחן ערוך - בשנת התנ"ב [1692]. בהקדמתו לחיבור הוא מספר את שעבר עליו בדרך שליחותו:

"וכמה הרפתקי דעזו עלי על ההוא גבורא שעברתי, צרות צרורות הקיפו להבת ירושלים... ובחבורתם ובחברתם [של חכמי ירושלם] נתחברתי, וגם במניינם הייתי ונמנית, ולילך בשליחותם נקרא נקראתי, ולהשתדל בעדם נשאל נשאלתי, ולדרישתם ולבקשתם נדרש נדרשתי, ומכל עסקי וטרדותי מיד פניתי... לשליחות פראנקיאה ע"מ [=על מנת] לחזור יצאתי, וביכורי כל מראשית כל פרי האדמה לקטתי"⁶⁰, משבעה מינים שנשתבחה בהן א"י בידי לקחתי, ומתמרים שבעמקי התלמוד ומפירות שבהרים הגדולים מן המוחבר בחרתי... ועל כמה חסדים ונסים שנעשו לי שאיני כפוי טובה לה' אלהי היום הגדתי וקריתי" וגם קרבן שלמים הקרבתי...⁶² ויהי כי ארכו לי הימים אשר בשליחותי... עד אשר אמשטרדם... הגעתי, ומק"ק ספרדיים המפואר אשר פה דורות וכבוד גדול נתכבדתי וכשעלה בדעתי להדפיס קונטרס זה אשר ביאתי... עד כי מקצת גבירים... להזיל זהב מכיסם... הטיבה ה' לטובים ולגבירים, מהדרין מן המהדרין... אשר בהונם ואונם נתנו לי סיוע שיש בו ממש ונסתייעתי ועזר גדול אשר בו ספרי לאורה הוצאתי... וגם עלינו לשבח... לאחינו שבליגורני⁶³ ופלורנציאה שגם הם סייעונו בגדרים ונדבות... וגם לרבות... הגבירים הנדיבים... הלא המה אחינו שבולונדיש [=לונדון] אשר היו לנו לעזר ולהועיל..."⁶⁴.

בראשית שליחותו הגיע לקהילות יהודי איטליה, שם פעל גם עבור ישיבת "בית יעקב ויגה" שהייתה נתונה בקשיים. בזמן שהותו באמשטרדם דרש ביום ח"י במרחשון התנ"א [1690] דרשה על עיקרי התורה. בסוף הדרשה דיבר על מטרת שליחותו ועזר את הציבור לתרום לירושלם. נראה שדרשה זו עשתה רושם רב על הנאספים, כי נדפסה בקונטרס מיוחד⁶⁵.

לפני הסתלקותו של מורו ורבו, רבי משה גלאנטי [נלב"ע כ"א בשבט התמ"ט]. מכל מקום, בשנת הת"ן [1690] כבר שהה באיטליה, ראה שלמה סימונסון, "תולדות היהודים בדוכסות מנטובה", כרך ראשון, ירושלים תשכ"ג, עמוד 350, שם נתרמו 350 דוקטים וניצאנים לקהילת ירושלם באמצעותו. וראה גם הרב ישראל שציפנסקי, "ארץ ישראל בספרות התשובות", ח"ג, ירושלים תשל"ט, עמודים תרמו-תרמט.

61. ראה דברים, ראש פרשת כי תבא. בדברים מתכוון הרב שלקח מן הארץ דברי תורה. וייתכן שהוא מדבר על ספרו שלקחו עמו.
62. כדרך אדם שחייב להודות לה' וחייב להביא קרבן תודה.
63. ליורנו שבאיטליה.
64. ראה הקדמה לספר "פרי חדש".
65. ראה א' יערי [ראה הערה 1], עמוד 295.

58. רבי חיים אבולעפיה, "חנן אלקים", איזמיר תצ"ז, קונטרס התקנות, תקנה יא. ועל כך כתב ר"ח תשובה, ראה "מים חיים", אמשטרדם ת"ץ, חלק השרית, סימן ט'. וראה רש"ז הבלין [ראה הערה 1], עמודים 142-143.

59. רש"ז הבלין [ראה הערה 1], עמוד 144.

60. רש"ז הבלין [ראה הערה 1], עמוד 145, מציין שבשנת הת"ן [1690] יצא בשליחות, ואולם א' יערי [ראה הערה 1], עמוד 295, מקדים את הזמן לשנת התמ"ח [1688]. וראה מה שכותב על כך רש"ז הבלין, עמוד 134, הערה 73, המתבסס על הספר "שפת אמת" לרבי משה חאגיז, דף כא ע"א, שם מצוין שרבי חזקיה יצא בשליחות פראנקיה, ומציין שזה י"ח שנה, שיצא לשליחות. הבלין מציין שהספר "שפת אמת" נדפס בחודש אלול התס"ז [1707], ואם כך הוא, משמע שרבי חזקיה יצא לשליחות בשנת התמ"ט [1689]. אך נראה שיצא לדרכו

אומר ליחידי הק"ק שאינם נזהרים בכמה דברים וישבו מדרכם הרעה. ובתחילה אני אומר לפרנס הראשון שיש לו שתי גויות בבית והוא חשוד עליהם שיוציאם, ואומר לפרנס ב' כך וכך וכן לכלם שאני רוצה להציל נפשי⁷⁵ והם מוטבעים במצולות טיט היון מעבירות מפורסמות, והוא הדבר אשר שאלתי, שאוכל לעשות דין תורה לזקק ולטהר הקהל מכל עון, ואת הפושעים אוכחם ואקללם ויאמר השמד. ואני סובר שאז תתחברו כנגדי ויהי הקשר אמיץ לגרשני מן הארץ ומי יודע מה יולד יום ואי יש את לבכם לבער הטומאה מהארץ ותהיו מקימים כל דברי חז"ל על נכון, אז רוח נכון חדש בקרבי לזכות למצוה רבה זו וגם אוכל לעסוק בתורה כרצוני בשוב והשקט בטח, ומזה יראו וכן יעשו בכמה קהלות קדושות וזכות הרבים תלוי בכם, אך אני רואה שאתם אינכם חפצים בי, כי אם להיות לשם שם⁷⁶ ולא לשם שמים, ואתם רוצים ללכת בשרירות לבכם מבלי מוחה כלל, ולכן אף שאתם התנדבתם אלף טוקטני לשנה, מכל מקום בענין שאלתי שאוכל לדון דין תורה ולית דימחא ביד, בזה אני רואה שלא ירדתם לסוף דעתי. וכשמוע הפרנסים אמרי קדוש אמרו להרב פר"ח ז"ל הדין עמך, וכיונת אל האמת אשר לא תוכל להיות רב בקהלתנו...⁷⁷

בשליחותו זו פעל בעל הפרי חדש והצליח להשפיע על הגביר רבי יעקב פירא מאמשטרדם להקציב קרן ליסוד בית מדרש בירושלם, הוא בית מדרש "בית יעקב" שהתקיים בירושלים עד ראשית המאה ה"כ, והיה מבתי המדרש החשובים והמבוססים בעיר, בו למדו טובי החכמים.

גיסו, רבי משה חאגיז, מספר שראה בפנקס קהל הספרדים באמשטרדם, שהקהילה הקציבה לשליחותו שש מאות אריות⁶⁶, סכום נכבד באותם הימים. "זה היה לפי שבאמת הוא היה מומחה ובקי ושלם בתורתו... והיה בן עיר, שהיה לו קרובים עשירים מופלגים"⁶⁷.

הרב חיד"א מספר סיפור ששמע בעיר האג בהיותו בה בחודש סיון התקל"ח [1778], על הצעה שהציע קהל הספרדים באמשטרדם לרבי חזקיה לקבל עליו את משרת הרבנות בעיר. מסיפור זה אנן לומדים על אופיו ועל תקיפותו של בעל ה"פרי חדש", שלא נשא פנים לאיש ועמד על קוצו של יוד בקיום המצוות, וכך נאמר שם⁶⁸: "כאשר היה הפר"ח [=הפרי חדש] באמשטרדם, היה הרב יצחק אבוהב זקן מופלג וביקשו הקהל ממנו להיות רב, והרב הזקן יהיה בכבודו וכשיפטור ישאר הכל לו. הוא אמר⁶⁹ שרצונו שלא יתנו לו [היחידי] שום המתנה ולכן צריך שיתנו מהק"ק בשופע⁷⁰, וגם שאינו רוצה להיות תחת אנשי המעמד⁷¹ בדבר הנוגע לדין ואמרו שמקבלים שבדבר הנוגע לדין תורה, המעמד לא יוכלו לבא נגדו, ולענין הפרס⁷² יוסיפו לו אך שיהיה כפל הענין ותו לא, והוא אמר שאין פחות מאלף טוקטני. והיו אנשי המעמד נושאים ונותנים, וסוף הדבר הסכימו לתת לו האלף טוקאטוני הכל כמו ששאל, ויגידו לו בשמחה והוא השיב שעדיין הוא יחשוב. וביום א' הלך למעמד ואמר להם שחשב שלא אפשר ליה⁷³, והתחילו לחלוק עמו⁷⁴. והשיב, אם כן מחר אשלח לכל היחידיים להודיעם שקבלוני ויום ג' אלך לבקר ושבת אדרוש, ויום א' אלך לומר להם שכבר התחילה מלכותי ואני

74. נשאו ונתנו עמו.
75. כרב הקהילה שעוונם לא יהיה תלוי בצווארו, אלא דוכיחם על מעלליהם.
76. להיות רב בראש עדתם ולהתפאר שרב חשוב כמוהו עומד בראש הקהילה.
77. הרב חיד"א כותב בהמשך: "ובאמת הנאני מאוד לחזות בנועם דברי הרב פרי חדש ואשריו כי לא פנה לכבוד המדומה ועינו רואה בשל אחרים שאינם פורשים מהעבירות וזכה להוכיחם תוכחת מגולה על פניהם וזכותו יגן עלינו". ושם בעמודים 56-57 מספר הרב חיד"א סיפור נוסף על הרב פרי חדש, שסיפר על אחד מחכמי תוניס, שכאשר יצא לאור הספר "פרי חדש", היה מקשה עליו ר"משתדל להפיל כל מבצרו ארצה, אך לילה אחד חלם על הרב פר"ח והיה מתלונן עליו ובעל הפר"ח, ומאותו היום לא היה רוצה להקשות עליו. ובספרו "שם הגדולים השלם", בערכו [עמודים 55-56], כותב הרב חיד"א: "ושמעתי מפה קדוש כמה ענינים מגדולת הרב פר"ח וכזהו זהו כל חכמי ישראל שותים בצמא את דבריו".

66. מטבע עובר לסוחר עד סוף המאה ה-17 שעליו צורת אריה. בירושלים נקרא גרוש.
67. משום שזוהי לו קרובים עשירים בעיר, נחשב שם לכן-עיר ולכן-בית.
68. ראה "שפת אמת" לרבי משה חאגיז, אמשטרדם תס"ז, דף כא ע"א, המציין שם, שרק משום שביקש להדפיס את ספרו, קיבל עליו את השליחות פראנקיה, ולא יצא בשליחות הכולל לתורכיה שהייתה חשובה יותר ראה יערי [ראה הערה 1], עמוד 296.
69. ספר "מעגל טוב השלם", מהדורת אהרן פריימן, ירושלים תרצ"ד, עמוד 157.
70. הרב חזקיה די-סילבה.
71. כדי שלא יהיה תלוי בפרנסתו באנשי הקהילה הפרטיים, אלא יקבל את כל משכורתו רק ממוסדות הקהל וכך לא יהיה תלוי ברצון היחידיים.
72. ראשי הקהל ומנהיגי הנחבחרים.
73. משכורת.
74. שאינו מקבל את התפקיד.

נפטר רבי אברהם, בשנת התנ"ט [1699], הגדיל רבי יעקב את קרן ישיבת "חסד לאברהם" שנקראה מעתה: "חסד לאברהם ואמת ליעקב". ישיבה זו הייתה חשובה ביותר ליהודי חברון והיא חזקה את היישוב בעיר האבות.⁸³

בתוקף אישיותו הצליח רבי חזקיה⁸⁴ להשפיע על רבי יעקב לייסד קרן גם עבור ישיבה בירושלם. ביום י"ב באלול התנ"א [1619] הפקיד רבי יעקב פירורא את כספי הקרן בסך 20.000 פלורין בידי ראשי קהל הספרדים באמשטרדם, כתב את תקנות היסוד של הישיבה ומינה את רבי חזקיה לעמוד בראשה. המייסד מסר מיד לרבי חזקיה את הסכום הדרוש לתשלום שכרם של חכמי הישיבה לשנה הראשונה. כמו כן מסר לו סכום לרכישת ריהוט לישיבה, ספרים וכל יתר צרכיה. רבי חזקיה השתתף בקביעת תקנות הישיבה ובניסוחן, וניתנו לו סמכויות נרחבות להנהלתה. ביום כ"א באדר התנ"ה [1695] הוגדל סכום הקרן המיועד לישיבה ל-40.000 פלורין, ממנו נשלחו תשלומים לישיבת "בית יעקב" בירושלם ולישיבת "אמת ליעקב" בחברון, שם עמד בראש הישיבה [חסד לאברהם ואמת ליעקב] רבי אברהם ישראל זאבי.⁸⁵

אחרי פטירתו של רבי חזקיה הוסיף הנדיב מחלקה נוספת בישיבה והגדיל את סכום התמיכה השנתי לה, וביום כ"ז בתמוז בתנ"ו [1696] שוב הגדיל את סכום התמיכה שנתי והעמידו על 374 פייסוס שהם כאלף פלורין, סכום רב ביותר באותן השנים.

רבי יעקב פירורא נפטר בהאג שבהולנד בשנת התס"ז [1707]. כל ימיו היה קשור לארץ ישראל, וגם את ארבעת בניו, שלמה יהודה, משה ואברהם, ציוה שהם ייהנו מירושלם רק בתנאי שישארו יהודים

בשליחותו זו היה הרב גם בקהילות איטליה ואפשר שהיה גם באנגליה.⁸⁶ כן ידוע שהיה בקהילת קארפינטאץ שבצרפת שם נשתמרה איגרת ששלחו חכמי ירושלים אליו ובה נאמר: "קול שועת... ירושלים שחוברו לה רעות אין מספר... אומרים לבוז בזוי בתר בזוי... צר לנו המקום נייר ודיו לספוד לצרה ולבכונה, ועל משענת החכם שלוחנו נר"ו באמת נשעננו, יבא חזקיה ויגיד לכם... כל הצרות העוברות עלינו... וירושלם קרתא קדישא... לבז ולמשיסה... צרות הנוגשים והנושים... ללחוץ אותנו בחזקה ממשמר אל משמר מר ממות בענוים קשים ומכות נמרצות... צרות המושלים הבאים עלינו חדשים גם ישנים, אשר אנחנו צריכים סך עצום מדי חדש בחדשו... בא יומים וגזומים עלינו, וכוונתנו רצויה לשום לנו שארית בארץ..."⁸⁷

בשובו משליחותו עבר דרך מצרים⁸⁸ והביא עמו הספר "פרי חדש". אולם בניגוד לקהילות ישראל באירופה, שם התקבל הספר באהדה, במצרים ביקשו החכמים להחרימו.⁸⁹

רבי חזקיה די סילוה – מייסד ישיבת "בית יעקב" פירורא⁹⁰

בעת שהותו של חזקיה באמשטרדם, בשנת התנ"א [1691], הצליח להשפיע על הגביר רבי יעקב פירורא להקדיש קרן שמפירותיה תוקם בירושלם ישיבה בשם "בית יעקב", מיסודה של משפחת פירורא. מאוחר יותר נוסדה ישיבת "בית יעקב" על שם משפחת ויגה.

רבי יעקב פירורא היה בנו של הנדיב רבי אברהם ישראל פירורא שייסד ישיבה בחברון, שנקראה על שמו - "חסד לאברהם". כאשר

⁸³ רבי אברהם הלוי מחבר שו"ת גנת ורדים ובני דורו, ירושלים תשמ"ג, עמודים 312-313.

⁸² ראה א' יערי, "ישיבת פירורא בירושלים ובחברון", בתוך: "ירושלים", ירושלים תשי"ג, עמודים קפה-רב; רש"י הבלין [ראה הערה 1], עמודים 140-151.

⁸³ "שפת אמת" לרבי משה חאגיז, אמשטרדם תס"ז, דף כו ע"ב; א' יערי [ראה הערה 34], עמוד קפו.

⁸⁴ רבי חזקיה היה בקי גם בספרדית, לשונם של בני הקהילה הפורטוגזית-ספרדית באמשטרדם. כמה מקרוביו היו מראשי הקהילה שם, בהם: אברהם מיניס די-סילוא, אברהם מנחם די-סילוא ויעקב פראנקו די-סילוא. ראה א' יערי [ראה הערה 34], עמוד קפ"ח. ולכן פנו אליו לשמש רב בקהילתם. הרב שהביר היטב את הקהילה, אנשיה וראשיה, ענה להם את תשובתו, שהפתיעה אותם, ראה לעיל.

⁷⁸ בהקדמתו לספר "פרי חדש", מהדורת תנ"ב, הוא כותב שאנשי לונדריש סייעו בהדפסת ספרו, אך לא מציין, אם אכן הגיע לשם.

⁷⁹ א' יערי [ראה הערה 1], עמוד 298; ד' קיפמן, "מכתבים הנוגעים לקורות ארץ ישראל", בתוך: "ירושלים", א"מ לונץ [עורך], ח"ג [תרמ"ח], עמודים 119-122.

⁸⁰ רש"י הבלין [ראה הערה 1], עמוד 148, סוף הערה 110, מציין שרבי חזקיה די-סילוה עבר במצרים בדרכו לארץ-ישראל בקיץ התנ"ד [1694].

⁸¹ שו"ת "גנת ורדים" לרבי אברהם הלוי, ח"א, יורה דעה, קושטא תע"ז, כלל ג' סימן ג'. חכמי מצרים ביקשו להחרים את הספר וצירפו אליה שני חכמים מחברון, ואולם אלה אמרו שלא יקראו בספר במצרים, אך מחוצה לה יעיינו בו. רבי אברהם הלוי, בעל שו"ת "גינת ורדים", הסכים להתיר את החרם. ונראה שהיחסים בין רבי חזקיה ורבי אברהם הלוי היו טובים. ראה "מים חיים" לרבי חזקיה די-סילוה, אמשטרדם ת"ץ, חלק השו"ת סימן יב, וראה רש"י הבלין,

נאמנים לדתם וישאו נשים יהודיות ואף קרא להם להתעניין במוסדותיו שבארץ ישראל ולסייע להם.⁸⁵

ואמנם, ישיבת "בית יעקב" פירא הייתה אחת הישיבות היציבות, העשירות והחשובות בירושלם והתקיימה עד ראשית המאה ה-כ. כמעט כל רבני ירושלם וגדוליה למדו בישיבה זו שסיפקה להם את הכנסתם באופן שוטף, ובכך אף סייעה רבות לכלכלתה של ירושלם.⁸⁶

בעת המשבר הגדול בירושלם במחצית הראשונה של המאה ה-יח הייתה הישיבה היחידה בעיר.⁸⁷

אחרי רבי חזקיה עמד בראשה רבי יעקב ב"ר יוסף מולכו, ואחריו נתמנה לעמוד בראשה רבי אברהם יצחקי. הודות להקצבה הנדיבה שניתנה לחכמיה, למדו מה מיטב החכמים, ובראשה עמד בדרך כלל "הראשון לציון", רב עדת הספרדים בירושלם וראש הקהילה היהודית בה.⁸⁸

בשנותיה הראשונות חולקה הישיבה לשני בתי מדרש: מדרש גדול ומדרש קטן. בראשון למד ראש הישיבה עם ארבעה "חכמים" וארבעה "בעלי תורה", ואלו בשני למד חכם אחד עם תלמידים "מתנדבים", אלה הם צעירים שעדיין לא הגיעו לגיל עשרים והם קיבלו רק תמיכה מיזערית במקרה ההכרח. בקיץ למדו שלוש שעות בבוקר ושלוש שעות אחר הצהריים, ובחורף - שעתיים בבוקר ושעתיים אחר הצהריים במדרש הגדול למדו במשך ימות השבוע גמרא עם פירוש רש"י, תוספות ופוסקים בהעמקה רבה ביותר, והשבתות חולקו - אחת לדרוש ואחת לפסק. ה"מתנדבים" הוכנו לפי התור על ידי שמונת תלמידי החכמים שבישיבה.⁸⁹

הרב חיד"א, היה אחד החכמים שלמדו בה במאה ה-יח, מספר על הישיבה:

"וכן בעה"ק [=בעיר הקדש] ירושלים ת"ו [תבנה ותכונן] לימים ראשונים בישיבת הרב פרי חדש, אבותינו סיפרו לנו שהיו מפלפלים בעומקא דדינא בערב וכן ראיתי שנהגו אחריו ראשי ישיבה הנזכ' הרבנים ז"ל וסיעתם שהיו מפלפלים כפעם בפעם"⁹⁰.

בהקדמה לספרו של רבי אברהם יצחקי "זרע אברהם" [אזמיר התצ"ג] כותב רבי יצחק הכהן על רבו רבי חזקיה, על ישיבתו ועל גדולתו בתורה:

"זכורני שהייתי קטן, ספק בן תשעה למטה מעשרה ראיתי בני עליה, קהלא קדישא בירושלם... דומין למלאכי השרת ודמות פניהן הוּוּ זהירין כשמש בצהרים... נער הייתי ראיתי את הארץ אספקלרייא המאירה בבני חבורה משיבי מלחמה השערה, מאריות גברו... ראש המדברים בכל מקום... הוא רישא דדהבא, היינו תנא דבי חזקיה ובעל הלכות גדולות... כל מקום שהיה רבי נראה בשעה שפותח את פיו דמי פומיה דמר כנהר שאינו פוסק וכמעין המתגבר... לא היו ימים טובים לישראל יושבי ירושל' כימים ההם, אשר נחו בהם היאודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר... בית מדרשו של שם".

וכך היה עד לפטירתו של הרב חזקיה.

אלו הם חיבוריו:

[א] "פרי חדש" "ספר פרי חדש הוא חיבור נפלא ונכבד, ראה זה חדש הוא כשמו כן הוא כולו מלא חדשים על כל גדותיו, מתוקים מדבש ונופת צופים אמרותיו, והיא ביאור על חלק יורה דעה יבין שמועה אך קונטרס זה אינו אלא מתחלתו עד הלכות יין נסך והיא מנחת בכורים על שולחן הזהב אשר לפני ה' תמיד טוב פריו למאכל ועלה לתרופה. חברו ויסדו יסודתו בהררי קדש ישא ה' חד מחכמי יהודאי די בירושלם תוב"ב [= תבנה ותכונן במהרה בימינו] ה"ה [=השם הטוב] כמהר"ר [=כבוד מורנו הרב רבין] חזקיה די סילוה נר"ו [=נטוריה רחמנא ופרקיה] וענין הספר ומעשהו ותועלתיו הרבים מבוארים באר היטב בהקדמת המחבר נר"ו... אמשטרדם... [תנ"ב 1692].

את הספר הדפיס בסיועם של עשירי קהילת יהודי אמשטרדם.

בגב השער המעוטור מצויות הסכמותיהם של רבני אמשטרדם, רבי יצחק אבוהב ורבי משה יהודה קלונימוס הכהן.

בהקדמתו לספר כותב רבי חזקיה שעסק בחיבורו "שתי שנים גמורות", בהן המעיט מאד בשינה, כדבריו: "האמן כי כמעט שינה

89. ראה בן יעקב [ראה הערה 40], עמוד 99; מנחם ויינשטיין, "על דחי הרוח והחברה בירושלים במאה ה'יח", בתוך: קובץ "פרקים בתולדות הישוב היהודי בירושלים", ירושלים תשל"ג, עמודים 178-188.

90. הרב חיד"א, "מחזיק ברכה", אורח חיים, סימן רצ, אות ו', דף סד ע"א; רש"י הבלין [ראה הערה 1], עמוד 151.

85. א' יערי [ראה הערה 34], עמוד קפט.

86. ראה פ' גרייבסקי, "זכרון לחובבים הראשונים", כרך ב, ירושלים תשנ"ד, עמוד 63.

87. ראה י' ברנאי, "יהודי ארץ-ישראל במאה ה'יח בחסות פקיד קושטא", ירושלים תשמ"ב, עמוד 234.

88. ראה א' בן יעקב, "ירושלים בין החומות", ירושלים תשל"ו, עמודים 101-97, וכו' על-פי מפתח השמות.

שהבאתי...". את חיבורו זה ליווה דעה כתב והדפיס לפני חיבורו של אורח חיים, ראה להלן, אף על פי שב"שולחן ערוך" בא חלק אורח חיים בראשונה, ייתכן שמשום שבהיותו בירושלם שימש כמורה הוראה ופסק הלכה למעשה. כדבריו: "אמנם אחר כך חלק זה שלי"ד [=יורה דעה] להלכה למעשה הוזקקתי".

2. חלקו השני של ה"פרי חדש" יצא לאור על ידי בנו של רבי, חזקיה, רבי דוד די סילוא: ספר פרי חדש הוא... ביאור על הלכות ראש חדש, פסח, יום טוב, מגילה... גם על קצת הלכות גיטין⁹³ מא"ה ולשונות הרמב"ם ומפרשיו מספר המדע... נלקטו מתוך חיבורי... חזקיה די סילוא... אשר הובאו לאור הדפוס על ידי... דוד די סילוא... אמשטרדם... תס"ר⁹⁴.

בראש ספר זה נדפסו הסכמותיהם של רבני ירושלם, רבני אמשטרדם ורבה של פרנקפורט דמיין.

הרב חיד"א מציין ב"שם הגדולים" בערכו⁹⁵: "חיבר ס' הנחמד והנורא פרי חדש ג' חלקים...", דהיינו שלושת חלקי הספר הנמצאים כאן לפנינו, שהם למעשה אחד, והם נסובים על אורח חיים, יורה דעה ואבן העזר.

גם חכמי ירושלם בהסכמתם לספר במהדורה זו עומדים על כך.

מכל מקום, חלק זה החל המחבר לכתוב או לערוך להדפסה לא לפני שנת התנ"ד [1694], שהרי בסימן תרח לחלק אורח חיים, הלכות ראש חודש, הוא מציין את מחזורי השנים ומתחיל ממחזור רפ"ח שנת התנ"ד [1694]⁹⁶. אך ייתכן שבנו, רבי דוד, שהדפיס את הספר בשנת התס"ו [1706], ציין שם את מחזור רפ"ח והזכיר לראשונה את שנת התנ"ד [1694], השנה הראשונה במחזור.

3. ספר "פרי חדש" אשר יצא מן הארץ אר"ש זבת חלב ודבש והוא חיבור נפלא ונחמד על השלחן ערוך מלא חידושים על כל גדותיו על הלכות תפילה נשיאות כפים וקריאת ספר תורה ועל הלכות ראש השנה ויום הכיפורים וחנוכה ולקוטי אורח חיים ויורה דעה... אשר חיבר הרב הגאון... חזקיה די סילוא זצוק"ל ואפריון נמטייה לברא כרעא דאבוה בן יכבד אב... החכם השלם והכולל כמהר"ר דוד די סילוא יצ"ו באמשטרדם... [ת"ץ - 1730]⁹⁷.

לעיני לא נסתי, ומעפעי נדדתי וטעם שינה לא טעמתי, אך בעומקה של הלכה לנתי, ובביתי ובחומותי לילות כימים שמתי...".

על שיטת חיבורו כותב הרב שדן ביגיעה רבה בספריהם של הראשונים שקדמו לו, ואולם לא קיבל את כל דבריהם ונלחם במלחמתה של תורה לברר ולהבין כל עניין לעומקו, ואף לא נמנע מלחלוק על גדולי הפסיקה שקדמו לו, כמון רבנו יוסף קארו ורבי משה אישור'לס [רמ"א], כדבריו:

"וגם על האחרונים הרב המובהק מהרי"ק [=מורנו הרב יוסף קארו] והרב מהרמ"א [=מורנו הרב משה אישור'לס] עליהם יד הניפותי והשגות נכבדות עליהם השגתי, ובמקום שהביאו שני סברות ולא הכריעו אני בס"ד [=בסיעתא דשמיא] הכרעתי...".

והרב ממשיך ומציין שמגמתו לא הייתה לנתץ את הבניין שבנו ראשונים "אשר המה היו תמיד לנו לעינים... הם המה אשר עיון התלמוד הורנו ולמדנו. ובדרכי אמיתה של תורה הדריכונו... [והלא]... מה ידעתי ולא ידעו הם ומה נבין ולא עמם הוא, והלא כל רז לא אניס להו... אך כונתי רצויה, קמי שמיא גליא, שכונתי היתה להעיר ולעורר לב המעיינים, במה שיש מן הקושי בדברי הראשונים...".

עוד מציין הרב שם שהתלבט, האם בכלל להדפיס את החיבור, מאחר שרצה לחדש ולתקן בו את הדרוש תיקון בבירור יסודי ועמוק יותר, ורק "משום עת לעשות לה' הדפסתי, שאם לא עכשיו אימתי...", ולכן הוא פונה אל המעיינים שלא יסמכו על פסיקותיו, מסקנותיו ושיקול דעתו אלא "עד אשר בדעתם הרחבה יבררו וילבנו הדברים... ואם יסיכמו לדברי אף אהיה סניף לסברתם...".

את כתיבת הקדמתו לחיבור סיים אי שם בשנת התנ"א [1691], והחיבור נמסר לבית הדפוס בר"ח אדר [ב?] באותה השנה. מלאכת הדפוס נשלמה בחודש תשרי התנ"ב [1691]. בסופו נוספו קונטרס השגותיו על שו"ת "שער אפרים" וספר "בית הלל" על שולחן ערוך יורה דעה ואבן העזר. שמו של החיבור "פרי חדש", העוסק הפירושים וחידושים להלכות איסור והיתר שב"יורה דעה", ניתן לו על ידי הרב המחבר "יען כשמו כן הוא כולו מלא חידושים אשר מלאתי, וכל הרואה אותו יאמר ראה כי זה חדש הוא מחדושין

93. מהדורת ירושלם תשל"ט, עמוד 55.

94. "פרי חדש", אמשטרדם תס"ו, דף ה' ע"א.

95. מהדורות נוספות של "פרי חדש" ראה: בספרו של רבנו חיים בן עטר,

"פרות גיטות", אמשטרדם תק"ב. החל בשנת תק"ג [1743] נדפס

בתוך ה"שלחן ערוך" למרן רבי יוסף קארו. מהדורות שבהן נדפס

91. בחלק אבן העזר נקרא חיבורו בשם: "עץ פרי, עושה פרי, מאמר

השכל על הלכות גיטין". ראה בשער של חלק אבן העזר של שלחן ערוך.

92. על נסיעותיו של רבי דוד די-סילוא לחו"ל להדפסת הספרים ראה להלן.

ההסכמות לספר הן אותן ההסכמות שנדפסו בספר "מים חיים" שנדפס באמסטרדם בשנה ההיא. גם הקדמת בן הרב המחבר⁹⁵ זהה להקדמה לספר "מים חיים".

⁹⁵ה"ח 1234567

"פרי חדש" – הפירוש

בהסכמה למהדורה חדשה של "פרי חדש" נאמר "שגדולי עולם חרדו מעצם גדולתו בתורתנו בקדושה וגודל כחו בפסק ההלכה, וכידוע ונראה מביאור הגר"א שלא זו מחבבו ומביאו הרבה בספרו, וכל יושבי על מדין, פוסקי ומורי הוראות וגדולי הוראה מסתמכים רבות על פסקיו וביאוריו המאירים והעמוקים בנבכי הסוגיות, הראשונים וגדולי הפוסקים בשולחן ערוך ונושאי כליו והרבות דברים בזה אך למותר...", ובהמשך מצוין שם, כי ספר זה חשוב ביותר "ללומדי הלכות אסור והיתר ולמורי הוראה, באשר בספר זה נפרס כשמלה כל הסוגיות והעניינים העמוקים הטעונים בירור, ומתבארים ומאירים כעצם השמים לטוהר..."⁹⁶.

לא כל חלקי ה"שולחן ערוך" מבוארים ב"פרי חדש", כאמור⁹⁷. חלק מן הפירוש חסר, חלק אחר מופיע תחת השם "לקוטי פרי חדש", ונראה שחלק ניכר כלל לא נכתב. בפירושו מביא הרב ב"פרי חדש" את יסודות הדברים מן המשנה והתלמוד, דרך ראשונים ואחרונים עד לתקופתו, לרבות מנהגי ירושלים ומנהגים שונים, וגם משתמש בספרי שאלות ותשובות שנכתבו עד לתקופתו. במקום שמרן המחבר או נושאי כליו קיצרו, מאריך ה"פרי חדש" לעתים. כך נהג, למשל, בעניין "התקופות והמולדות" – "ואני הצעיר ראיתי לכותבם כדי שיהיה השולחן ערוך בכל מכל כל, לא יעקרו משולחן לשולחן לשוטט ולבקש בספרים עניינים אלו..."⁹⁸.

מן המצע הרחב של הפירושים המוזכרים ב"פרי חדש" נראה שרבי חזקיה עמל לברר את השיטות והמנהגים מכל ספר שהגיע לידיו.

יש שסוברים, כי מקומו של ה"פרי חדש" מיד אחרי נושאי כליו הראשונים של ה"שולחן ערוך", היינו "שפתי כהן", "טורי זהב", "מגן אברהם", "בית שמואל", "חלקת מחוקק" והסמ"ע⁹⁹. ודאי שמיוחד היה בבקיאותו ובחריפותו היתירה, וכבר חכמי הדורות הסמוכים לו מציינים זאת התפרסם בזכות תקיפותו בענייני הלכה¹⁰⁰, ובשל תכונתו להעביר במשפט הביקורת את דעותיהם של ראשונים ואחרונים, ולעיתים לא רחוקות אף לחלוק עליהם. את אופי גדולתו ותקיפותו בהלכה הישוו ליחסו של ראב"ד לרמב"ם ושל מהרש"ל לש"ך.

המחלוקת על אודות ה"פרי חדש" והתקבלותו להלכה

באירופה התקבל הספר באהדה רבה. ואולם בדרך שובו לירושלם עבר הרב במצרים [קץ התנ"ד 1694], שם עיינו החכמים בספרו, ומשראו שהרב חולק על גדולי הרבנים, יצאו נגדו בחריפות רבה, מאחר ש"לפי דעתם לא חלק בספרו את הכבוד הראוי לגדולי הראשונים וחלק עליהם, וגם דבר בספרו נגד הגאונים ההם כדבר איש אל רעהו..."¹⁰¹.

דנו את הספר לגניזה, אספו את העותקים שנמצאו במצרים וגזרו והחרימו שאין ללמוד בהם. באותה העת שהו שם שני חכמים מחברון אשר הצטרפו לחרם, אך אמרו שמחוץ למצרים יעיינו בספר. ואולם מאוחר יותר התיר רבי אברהם הלוי, בעל שו"ת "גינת ורדים", את החרם, וגם במצרים עסקו בתורתו של ה"פרי חדש"¹⁰². וכבר בדור אחרי זה שביקש להחרים את הספר, נתקבל לרב במצרים תלמידו של הרב "פרי חדש" רבי שלמה אלגאזי, ששימש שם רב כארבעים וחמש שנה, וכל הוראותיו היו על דעת רבו בעל ה"פרי חדש"¹⁰³.

אך לא רק במצרים עורר הספר חילוקי דעות חריפים בין חכמי ההלכה, ותמיד בגלל חריפות ביטוי נגד החכמים שחלק עליהם, ובגלל עצמאותו הרבה בפסיקת הדין. בין היוצאים כנגדו היה גם

99. רש"י הבלין [ראה הערה 33], עמוד 301. וראה דבריו של א"ל פרומקין [ראה הערה 1], עמודים 91–92.

100. וראה לעיל הסיפור על רצון ראשי קהילת אמסטרדם למנותו רב לקהילתם.

101. א"ל פרומקין וא' ריבלין [ראה הערה 1], עמוד 94. וראה לעיל דבריו בהקדמתו לספרו, שם הוא מציין שהוא חולק על הקדמים לו ומתנצל בכך שהוא נלחם מלחמתה של תורה.

102. ראה שו"ת "גינת ורדים" לרבי אברהם הלוי, קושטא תע"ז, חלק יורה דעה, כלל ג' סימן ג'.

103. הרב חיד"א, "שם הגדולים", עמוד 55, אות ח' סימן ג'. וראה עוד שם, "מערכת ספרים", אות פ' סימן קלו.

ה"פרי חדש" על שולחן ערוך ללא מפרשים נוספים הן ולקווא תקט"ו; קארלסרוא תק"י; פיורדא תקכ"ט; פרג תקע"ה; סדילקאב תקצ"ה. באשר להשגות על פירושו של ה"פרי חדש", ראה רבי חנניה קאזיס, "קונטרס חק לישראל", ליוזרנו ת"ק (1740), ובדפוס – צילום ירושלים תשל"ל.

96. הרב חיים פינחס שיינברג שליט"א, ראש ישיבת "תורה אור" בירושלים ומורה ונראה בה, חלק יורה דעה, סימן א=קב, ירושלים תשנ"ה.

97. ראה לעיל את שלושת חלקי "פרי חדש" שנדפסו בין השנים התנ"ב [1692] – הת"ץ [1730], שם מצוינים הנדפסות שעליהם כתב.

98. ראה "פרי חדש", חלק א"ח, סימנים תבה, תכת.

חלקים של הרמב"ם וקונטרס קטן משאלות ותשובות וקריית אותו מים חיים... והוא קטן הכמות ורב האיכות...¹¹¹.

בחלק השאלות ותשובות ישנן י"ג שאלות ותשובות בד' חלקי שולחן ערוך ושני עניינים נוספים מאת הרב המג"ן בדבר "דיבור תוספות... במסכת ראש השנה", ו"דיבור תוספת ממסכת חגיגה שנשאל הרב מאת הרב מוה"ר הכהן.

ג. קונטרס על זמן בין השמשות, נדפס בסוף ספר "שמן למאור" לגיסו של רבי חזקיה די סילוה, רבי עזרא מלכי בן הרב רפאל מרדכי מלכי, קושטאנדינא תקט"ו¹¹², הנקרא: "קונטרס בינה דעת להבחין בין יום ובין לילה".

זה קונטרס קצר, בן חמישה דפי פוליו [2].

שאר כתביו

הרב חיד"א¹¹³ כתב שרבי חזקיה "כתב שיטות בתלמוד ע"ד [=על דרך] האמת [=הסוד] ההקדמות האר"י זצ"ל וצוה לגנוז, וכאשר נגזזו אגב טרדייהו גם אשו"ר נלוה עמם בר"ח הלכות שבת נגזזו עם כתיבותיו על דרך האמת", כלומר הרב עסק כתב גם בחכמת הקבלה, ואגב גניזתם של כתבים אלה אף נגזזו חלקים של ספרו "פרי חדש" על הלכות שבת.

עוד נותרו מבעל ה"פרי חדש" דרושים על התורה וחיידושים בתלמוד - בכתב יד¹¹⁴.

רבי חזקיה די סילוה שב לירושלם משליחותו בקיץ התנ"ד [1694]. אז ייסד את ישיבת "בית יעקב פירורא", ואולם זמן קצר אחר כך, בסוף שנת התנ"ה [1695] או בראשית שנת התנ"ו [1696], נתבקש לישיבה של מעלה.

רבנו חיים בן עטר אשר בספרו "פרי תואר" חולק לעיתים קרובות על פסקי ה"פרי חדש"¹⁰⁴.

והנה כשם שנמצאו בין גדולי החכמים חולקים על הספר, כך נמצאו גדולים אחרים שהגנו על רבי חזקיה ועל ספרו, ביניהם רבי דוד פארדו, בעל ספר "מזמור לדוד"¹⁰⁵, רבי יונה נבון, רבו של הרב חיד"א, בעל ספר "פרי מפרי"¹⁰⁶.

במשך הזמן התקבל ה"פרי חדש" כאחד הפוסקים המובהקים, ו"כהיום הזה כל חכמי ישראל שותים בצמא את דבריו"¹⁰⁷, וכל גדולי פולין ואשכנז כמו הגאון שר התורה 'הכרתי והפלתי'¹⁰⁸ והגאון בעל 'פרי מגדים'¹⁰⁹ ושאר מחברים לא נטו מדבריו ימין ושמאל, גם מרן רבינו הגר"א גדלו כערך רבנו בעל הש"ך ז"ל¹¹⁰.

ב. ספר "מים חיים" והוא שיטה על ים התלמוד על רש"י ותוספות והרא"ש, ועל המשניות של ר"ע [=רבי עקיבא] ועל רב מאריקא ועוד חיידושים ופי' [רוש] על ד' [מתוך י"ד] חלקים של הרמב"ם וקונטרס של שאלות ותשובות אשר הוציא לאור תעלומה זאת התורה זכה וברה הרב הגאון כמהור"ר חזקיה די סילוה זצוק"ל בעל המחבר פרי חדש ובו יראה הרוואה גודל חריפותו ובקיאותו... והובא לבית הדפוס ע"י בנו החכם השלם והכולל כמהור"ר דוד די סילוה יצ"ו באמשטרדם... [ת"ץ 1730]. בראש הספר הסכמותיהם של הרב אברהם יצחקי מירושלם, רבה של חברון הרב ישראל זאבי והסכמותיהם של רבני אמשטרדם - הספרדים והאשכנזים.

את הספר הוציא לאור בנו, רבי דוד די סילוה, אשר עבר על כתביו אביו ומיינם. חלק אחד הוציא לאור כפסקי הלכה, הוא המשך לספר "פרי חדש" שהוציא רבי חזקיה בעודו בחיים, והחלק השני הוא "שיטה על ים התלמוד וביאורים חיידושים ופי' על ארבעה

ירושלים תשנ"ח ועוד.

107. הרב חיד"א, "שם הגדולים", עמוד 55, אות ח' סימן ג'.

108. רבי יהונתן אייבשיץ.

109. רבי יוסף תאומים.

110. א"ל פרומקין וא' ריבלין [ראה הערה 1], עמוד 95.

111. ראה בהקדמות בן הרב המחבר לספר. בהמשך הקדמתו הוא מודה לגבירים באמשטרדם שסייעו לו בהדפסה. את כתיבת הקדמתו סיים בשנת הת"ץ [1730], שנת הוצאת הספר לאור.

112. נדפס שוב בסופו של ספר "מים חיים השלם" להרב בעל "פרי חדש" [ירושלים?], חסר שנת דפוס, על-פי קטלוג בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלם. הספר נדפס מחדש בשנת תשמ"ה מדפוס-צילום מהדורת אמשטרדם ת"ץ.

113. "שם הגדולים", מהדורת ירושלים תשל"ט, עמוד 55.

114. מ"ד גאון [ראה הערה 1], עמוד 482.

104. ספרו של רבי חיים בן עטר, "פרות גוסר", אמשטרדם תק"ב, כולל שני חיבורים: "פרי חדש" לרבי חזקיה די-סילוה וסמוך לו "פרי תואר" שבו רחב"ע חולק על "פרי חדש". הרב חיד"א מעיד בספרו "שם הגדולים" שהיה נוכח בעת שמורו ורבו, רבנו חיים בן עטר, בעל "פרי תאר", עלה להשתטח על ציונו הקדוש של בעל ה"פרי חדש". הוא השתהה רגעים אחדים ליד הציון, מספר הרב חיד"א, וכפי הנראה התכוון לפייס את בעל ה"פרי חדש" על שחלק עליו, באשר כל כוונתו הייתה להצדיק את רבותינו הראשונים שעליהם חלק בעל ה"פרי חדש". מכל מקום, "אור החיים" הקדוש נטמן סמוך מאד למקום ציונו של בעל ה"פרי חדש", בהר הזיתים. ספר נוסף הבא להשיג על ה"פרי חדש" הוא "קונטרס חק לישראל" לרבי חנניה קאזיס, ליורנו ת.ק. מהדורה נוספת - ירושלים תש"ל.

105. ליורנו, תקע"ח וירושלים תשנ"ב.

106. ראה בתוך ספרו "נחפה בבסקף", ירושלים תר"ג; קושטא תק"ח;

היהודי, העשירים ובעלי הרכוש. ראש הקהילה בבוכארה. הרב פנחס רבין הי"ד אחיו של רבי חזקיה, נרצח בפקודת השלטונות, וגם האח השני רבי רחמים הי"ד. נסגרו תלמודי-תורה ובתי כנסיות. הרב חזקיה הכהן ניסה לעצור את הסחף, והמשיך במסירות נפש לתת שיעורי תורה כדי להציל את הנוטר. בשנת תרפ"ה [1925] דרשו השלטונות מן הרב לחדול מפעילותו הדתית, אולם הוא לא שעה להזהרות והמשיך בשיעורי התורה. לאחר זמן קצר נאסר, ושוחרר כעבור שנה מחוסר הוכחות. בשנת תר"ץ [1930] נודע לו כי מבקשים להרגו, ועל כן נמלט לאפגניסטן. משם המשיך למושהד, שהה בה שלוש שנים וסייע בארגון הפליטים מיהודי בוכארה שנמלטו בשנים אלה לפרס ולאפגניסטן.

בניסן תרצ"ה [1935] הגיע הרב עם משפחתו לארץ ישראל, והתישב בשכונת הבוכאים בירושלים. גם כאן המשיך בפעילותו, והקים בשכונה בית שחיטה לעופות. ובשנת תרצ"ח [1938] נתמנה דיין בבית הדין הספרדי בירושלים, ובו כיהן לסרוגין עד לפטירתו בשנת תש"ה [1945].

מבוכארה לירושלים, עמודים 364-365

רבי חזקיה חדר

מחכמי ורבני ג'רבא בדור האחרון, עלה לירושלים, היה רב וחכם מובהק גדול, כל ימיו עמל בתורה. כל הליכותיו היו בענוה גדולה ומידות תרומיות נתבש"ם זקן ושבע ימים.

ואלו הם חיבוריו:

א. שו"ת מכתב לחזקיה ב. אמרי חזקיה על הש"ס. ג. מגדנות לחזקיה על התורה.

רבי חזקיה יהושע שבת

נולד בשאלוניקי בשנת תרכ"ב [1862] לאביו הרב שבת בן גבריאל יהושע, ולאמו רחל בת רבי משה מילו. בראשית תרכ"ח עלה לארץ ישראל יחד עם הוריו והשתקעו בירושלים. עד שנת תרל"ג התחנך בבית ה"ס "דורש ציון". בשנים תרל"ד - תרמ"א למד בישיבת "חסד אל" בעיר העתיקה בירושלים ושמע לקח מפי אביו-רבנו, בשנת תרל"ט נשא לאשה את מרת חנה יעל מזרחי בת הרה"ג רבי אלעזר מזרחי מצאצאי הרב "פרי הארץ". אחרי מות עליו אביו, בשנת תרמ"א [1881], עסק בהוראת תלמוד ליחידים, אחר כך נסע

רבי חזקיה נטמן במעלה הר הזיתים, ממעל ל"קבר זכריה". סמוך לו מצוי ציונו של רבנו חיים בן עטר, בעל "אור החיים" הקדוש. על מצבתו לא חרות שום תואר מן התארים הראויים לו לפי גודלו ורום מעלתו, אלא רק "זה קבר של הרב חזקיה די סילוה", ונראה שציווה כך מגודל ענוותנותו, הרב שנלחם מלחמתה של תורה בעוז, לגבי עצמו נהג בענוה יתירה.

סמוך אליו טמונה אלמנתו, הרבנית חנה, ועל ציונה חרות: "זה קבל חנה אלמנת הרב חזקיה די סילוה, תמ"כ [=תהא מנוחתה כבוד]"¹¹⁵.

מתלמידיו רבי שלמה ב"ר אברהם אלגאזי ורבי יצחק הכהן ב"ר יהודה רפפורט זצ"ל.

חכמיהן של ארבע ערי הקודש, כך ב' חכמי ירושלים, עמודים 113-91, רבי נזרא פוזילוב

רבי חזקיה הכהן רבין

נולד בבוכרה ר"ח שבט תרל"ב [1872]. בנו של רבי יצחק חיים הכהן רבין, רבה של בוכארה וגלילותיה. אביו נפטר בשנת תרנ"ו [1896], ורבי חזקיה ירש את מקומו בהנהגת העדה והוא בן 24 שנים בלבד. על המינוי הייתה מחלוקת קשה בקרב הקהילה בבוכארה, כנראה בגלל גילו הצעיר של רבי חזקיה. לאחר שהוכיח עצמו כמנהיג בעל שיעור קומה, וכאשר החלו להגיע לארץ ישראל על ידי שליחים ששבו מבוכארה שמועות על גדולתו בתורה, שלח לו הראשון לציון רבי יעקב שאול אלישר הסמכה לרבנות.

היה בקי במיוחד בענייני גיטין, ואף כתב את "מזכרת גיטין" [מצוי בכתב יד].

בתקופת כהונתו כרבה של בוכארה עלתה ופרחה שכונת רחובות, ורבים מיהודי בוכארה ושליחים מארץ ישראל היו יוצאים ובאים בין הארצות הללו. רבי חזקיה ריכז בידו את איסוף הכספים בעיר בוכארה עבור כוללות הספרדים בירושלים, ופעילותו זו הקנתה לו מעמד רם ויוקרה רבה.

בניסן תרע"א [1911] עלה לראשונה לארץ ישראל, ובשהותו בה ביקר בארבע ערי הקודש וניסה לסייע למוסדות תורה וחסד ככל שניתן. לאחר כעשרה חודשים שב לבוכארה.

בעקבות המהפכה הבולשביקית ברוסיה בשנת 1917 חלו תמורות רבות בחיי יהודי אסיה התיכונה. נאסרו ראשי הקהל

115. א"ל פרומסקין וא' ריבלין וראה הערה 1, עמוד 95: רש"ז הבלין וראה